

DIE APOLOGETIESE TAAK VAN DIE KRISTELIKE WYSBEGEERTE*

(Voordrag gehou deur Prof. J. C. van Rooy, met geleentheid van die heropening
van die Theol. Skool en die P.U.K. op 25 Julie 1.1.)

Die Wysbegeerte stel sig tot taak om 'n beredeneerde verklaring te gee van alle bestaande as geheel geneem, van die heelal *as heelal*. Om sy doel te bereik moet die wysbegeerte uitgaan van die resultate van die wetenskap. Nie dat die wysbegeerte niks anders sou wees as 'n samevatting van die resultate van die besondere wetenskappe nie. Nee, hoewel op wetenskap gegrond, trag die wysbegeerte om bo die wetenskap uit te strewe en deur te dring tot die prima principia. Die wysbegeerte wil die laaste gronde van alle dinge ondersoek om daarop 'n wereldbeskouing te bou.

Die taak van die *Kristelike* wysbegeerte is nou om so 'n verklaring van die heelal as heelal te gee, om so'n wêreldbeskouing op te bou, *in die lig van Gods geopenbaarde Waarheid*—die waarheid wat ons besit in die Heilige Skrif en wat sy hoogste uitdrukking gevind het in die Vleeswording van Jesus Kristus, die Soon van God. Die Kristelike wysbegeerte gaan stilswygend uit van die geloof, dat die wêreld deur wysheid gegrond is en in sy geheel en in al sy dele wysheid openbaar. „Het is dezelfde Goddelike wijsheid (sê Dr. Bavink in sy *Christelike Wereldbeskouing*), die de wereld organisch tot één geheel verbindt en in ons de drang naar eene, 'einheitliche' wereldbeskouing plant Het is dezelfde Goddelijke Wijsheid, die aan de dingen existentie en aan onze gedachte objectieve geldigheid geeft; die aan de dingen kenbaarheid en aan ons verstand denkkraft schenkt; die de dingen *werkelijk* en onze denkbeelden *waar* doet zijn. Het intelligibele in die dingen is de inhoud van ons intellect. Beide het zijn en het kennen. hebben hun ratio in het Woord, waardoor God alle dingen schiep.” Die Kristelike wysbegeerte dus, hoewel dit sig ontwikkel op die terrein van die gemene grasia, vind desnietemin sy lewensbeginsel in die besondere openbaring; dit dra 'n gekerstende karakter. Die Kristelike wysbegeerte berus op die grondslag van die geloof. Dit vind sy bestaansreg in die geloofs-oortuiging, dat daar op grond van die Goddelike logos en wysheid, waar-

* Herdruk uit „Die Saaier”, Augustus 1923. Taal en spelling onveranderd (Red.)

deur alle dinge tot stand gekom het, 'n samestemming, 'n harmoniese rapport bestaan tussen die rede van die kennende subjek en die principia van alle synde.

Die vraag is nou: Moet die taak van die Kristelike wysbegeerte uitsluitend daarin bestaan, dat dit 'n Godsbeskouing, 'n wêreld- en lewensbeskouing konstrueer, wat in ooreenstemming is met die beginsele van die Heilige Skrif en die resultate van die Kristelike wetenskap in die algemeen?

Die Kristelike wysbegeerte sou wel kan volstaan het, met die opbou van 'n sodanige beskouing, as dit die geval gewees het, dat alle mense die hoof gebuig het vir die waarheidsgesag van die Goddelike openbaring. Dit egter is verre daarvandaan. Veral in die teenwoordige tyd. Die ongelowige wêreldbeskouinge is teenswoordig groot in getal en sterk in mag. „Juist omdat onze tijd zulk een veelheid van wereldbeschouwing telt,” aldus Dr. V. Hepp in sy inaugurele rede: *Gereformeerde Apologetiek*, „heeft het Christendom het zoo zwaar te verantwoorden. Want al die wereldbeschouwingen nemen onze religie en onze wetenschap tegelijk onder schot. Wij staan maar niet aan een kruisvuur bloot, maar aan een vuur, dat uit honderde metalen monden knalt.”

Juis omdat die bestryding van ongelowige kant so oorweldigend is, daarom is dit wenslik, ja is dit hoogs noodsaaklik, dat die Kristelike wysbegeerte nie alleen, maar ook die Kristelike wetenskap in die algemeen, in die toekoms sterk apologeties te werk sal gaan. Dit is nie voldoende dat die resultate, wat die Kristelike wetenskap lewer, net verwerk word tot 'n sistematiese wêreldbeskouing nie;—nee, die beginsele wat ontdek word moet ook met manedurf verdedig word teenoor die vyandige aanvalle. Hierdie verdedigingsarbeid is insonderheid die taak en roeping van die Kristelike wysbegeerte. Die taak van die Kristelike wysbegeerte moet dus nie net teties, maar ook apologeties wees.

Die wêreldbeskouing, wat deur die Kristelike denkers voorgestaan word, is *die teistiese*. Die Teisme as wysgerige idee is egter nie uitsluitend ontwikkel geword nie deur gelowige, kristelike denkers, wat saam met die opstellers van onse Geloofsbelydenis erken dat God deur twee middele kenbaar is, nl. Skriftuur en Natuur. Die Teisme het sy ondersteuners en verdedigers gevind ook in manne, wat in hulle beskouinge gladnie of tenminste nie direk rekening gehou het met die besondere openbaring van God nie. Denk (om maar net 'n paar name te noem) aan wysgere soos Plato, Aristoteles, Descartes, Kant, Lotze, Ward, James, e.a. Met dankbaarheid kan hier daarop gewys word, dat ook in die teenswoordige tyd 'n nie geringe

aantal wetenskaplike manne hulle kragte wy aan die beoefening van die Kristelike wetenskap en wysbegeerte en die Kristelike waarheid met moed verdedig. Belangrike apologetiese werk is b.v. op wysgerige gebied gedaan en word nog gedaan deur die verskillende Burnett, Gifford, Hibbert, Stone en Croall, Lecturers. Selfs die títels van werke as die volgende getuig hiervan: „Theism and Human Nature” en „Recent Theistic Discussion”, van W. L. Davidson; „God as Revealed in Man and in Nature, and the Philosophical Function of Faith”, van A. Campbell Fraser; „The Principle of Value and the Idea of God,” van Prof. A. Seth Pringle-Pattison; „Divine Personality and Human Life”, van C. C. J. Webb; „Calvinism”, van Dr. A. Kuiper, „Wysbegeerte der Openbaring” van Dr. Bavinck, e.d.m. Navolgenswaardige poginge word ook deur die Roomse Kerk gemaak om die Rooms-Kristelike wysbegeerte te bevorder. Aan heelwat buitelandse universiteite word besondere leerstoel in die wysbegeerte deur die Roomse in stand gehou. Aan die Universiteit van Amsterdam b.v. bestaan ’n spesiale leerstoel in die wysbegeerte van Th. van Aquino. Daar was werksaam die bekende pater Hugo de Groot. Op 7 Mei van hierdie jaar is hierdie besondere hoogleraarsamp nog weer aanvaar deur R. R. Welschen met ’n rede oor „Continuïteit en wetenskaplike Zelfstandigheid in de Thomistiese Wysbegeerte.” Dan herinner ons nog net aan Prof. Dr. Beysens in Utrecht, wat al werke uitgegee het oor Metafisika, Logika, Kennisleer, Sielkunde en Etiek; aan Prof. Dr. Max Scheler in Keulen, die man van die Phaenomenologiese Metode, wat die Neo-Kantianisme bestry en wat groot roem verwerf het met werke as „Vom Ewigen in Menschen,” „Der Formalismus in der Ethik und die Materiale Wertethik”, „Vom Umsturz der Werte”, e.a. en aan Prof. Dr. M. Cronin met sy breedvoerige werk „The Science of Ethics.” Hierdie verwysing (dit is maar net ’n paar willekeurige grepe) getuig van die aktiwiteit van die Roomse Kerk op wysgerig-wetenskaplike gebied. Geen wonder dat hierdie Kerk so’n vooruitgang maak in die jongste tyd. Uitsers jammer is dit dan ook dat die Protestantse-Kristelike wêreld nie dieselfde aktiwiteit op genoemde gebied kan vertoon nie. Dit is wel waar, dat die Protestantse Kristendom ook kan roem op wetenskaplike corypheë, maar dan was dit manne wat hulle meesal op teologiese, op staatkundige of op ander terreine beweeg het. Die spekulatiewe-wysgerige arbeidsveld het die Protestantisme merendeels braak laat lê. Gelukkig egter kom daar in die allerjongste tyd hoopgewende tekens tot openbaring. Die denkers wat optree in die Calvinistiese-Kristelike wêreld altans begin hulle meer en meer te wy aan spekulatiewe denkarbeid en aan die navorsing van wysgerige grondbeginsele en vraagstukke.

'n Belangrike vraag egter, wat sig hier voordoen en waarby ons wil stilstaan is dit: Watter weg moet die Kristelike wysbegeerte inslaan en watter metode moet dit volg om die Teistiese wêreldbeskouing effektief en suksesvol te verdedig? Laat ons in onse poging om hierdie vraag te beantwoord ons aansluit by onse Geloofsbelijdenis. In Art. II word twee middele genoem, waardeur God geken kan word, die Natuur en die Heilige Skrif. Ons lees daar: „Wij kennen Hem door twee middelen. Ten eerste, door de schepping, onderhouding en regering der gehele wereld: overmits deze voor onze ogen is als een schoon boek, in hetwelk alle schepselen, grote en kleine, gelijk als letteren zijn, die ons de onzienlike dingen Gods geven te aanschouwen, nl. Zijne eeuwighe kracht en Goddelikheid. Ten tweede geeft Hij Zichzelf ons nog klaarder en volomener te kennen door Zijn heilig en Goddelijk woord, t.w. zo veel als ons van node is in dit leven, tot Zijne eer, en de zaligheid der Zijnen.” Hieruit volg dat ons in die ontwikkeling van onse Godsbesep begrip tegelykertyd kan gebruik maak van twee verskillende metodes. Insoverre ons uitgaan van die geopenbaarde beginsele van Gods Woord, wat dan deur die geloof aangeneem word as waar, sal ons moet volg wat ons kan noem die dogmaties-deduktiewe metode. Insoverre ons weer uitgaan van die skepping of natuur, d.w.s. van die gegewens van die ervaring en die resultate van die wetenskap, sal ons moet gebruik maak van die empiries-induktiewe metode.

As die Kristelike wysgeer in sy apologetiese optrede nou die eerste weg volg en uitgaan van beginsele, waarvan die geldigheid op geloofsgesag berus, dan sal sy arbeid wel bevrediging verskaf aan die gelowige Kristus-belyder, maar sy wetenskaplike bewysvoering sal hoegenaamd g'n oortuigende krag besit nie vir die persoon, wat met Gods Woord geen rekening hou nie. Laasgenoemde bestempel dit onmiddellik as nikseggende dogmatisme en keer dit in hooghartigheid die rug toe. En dit is heeltemal begrypplik. Die ongelowige denker, wat die geldigheid van die openbaringsstandpunt ontken, staan op 'n heeltemal andersoortige wetenskaplike platform as die gelowige, wat wel in die besondere openbaring sy uitgangspunt vind. Wetenskaplike polemieë tussen beide word alleen dan moontlik as laasgenoemde van sy openbaringsstandpunt oorstap op die standpunt van eersgenoemde. Staan beide op 'n gelyksoortige strydbodem, dan kan hulle hul intellektuele kragte met mekaar meet. En aangesien die waarheid net een is en met sigself nie in stryd kan wees nie, moet die moontlikheid vir die Kristelike denker noodwendig bestaan om te kan aantoon deur logiese bewysvoering dat sy beskrywing meer geldigheid besit as die van sy teenstander, d.w.s. in gevalle waar hulle prinsipiëel van mekaar verskil.

Dit blyk dus, dat dit wenslik is vir die Kristelike wysgeer, as hy van plan is om suksesvolle apologetiese arbeid te verrig, om nie uit te gaan van die dogmatiese openbaringsstandpunt nie, maar van die empiriese induktiewe standpunt. Hy moet sy uitgangspunt neem in die gegewens, wat die ervaring bied, en in die resultate, wat die natuur-wetenskap vasstel. "Philosophy, in order to be valid", sê Davidson in sy *Theism and Human Nature*, "must rest upon and begin with Experience. We do not first have philosophy and then experience: we start from experience, and next pass on to philosophy." Dit bevestig ook Dr. Bavinck in sy eerste Stone-lesing, as hy daarop wys dat die wysbegeerte in die latere tyd oortuigend geword is van die ydelheid van aprioristiese konstruksies en die stof vir sy denke in die empiriese werklikheid soek (pg. 21.).

Het die Kristelike wysbegeerte hierdie ervaringsstandpunt ingeneem ('n standpunt, die geldigheid waarvan deur elke ongelowige teenstander noodwendig erken word, deurdat hy self daarvan uitgaan), dan sal die volgende stap wees om deur strengwetenskaplike arbeid en deur logiese bewysvoering aan te toon, dat, op grond van die gegewens van die ervaring en die resultate van die wetenskap, geen ander wereldbeskouing konsekwent kan opgebou word nie as *die Teistiese*. En hierdie wêreldbeskouing, wat also opgebou word, sal dan logies in verband en in ooreenstemming moet kan gebring word met die wysheid van Gods geopenbaarde Woord. Ja, wat meer is, dan sal dit selfs duidelik moet kan blyk, dat openbaring en niks anders die diepste grondslag is, waarop alle menslike ervaring, waarop die ganse heelal berus. Want, soos Dr. Bavinck dit uitdruk in sy *Wysbegeerte der Openbaring*: „De openbaring heeft in de persoon van Christus haar middenpunt, maar haar omtrek breidt tot de einden der schepping zich uit. Zij staat in de natuur en in de wereldgeschiedenis niet geïsoleerd; zij is niet aan een eiland in de oseaan, aan een oliedrop op de wateren gelijk. Maar zij staat met heel de natuur, met de ganse geschiedenis der mensheid, met het gezin en de maatschappij, met de wetenschap en de kunst in een innig verband. De ganse wereld rust zelf in openbaring; openbaring is de onderstelling, de grondslag, het geheim van heel de schepping en van al hare formatiën. Hoe dieper de wetenschap graaft, des te beter ziet zij openbaring als het fundament onder alle schepselen uitgebreid. In elk moment des tijds klopt de polsslag der eeuwigheid; elk punt der ruimte is van Gods alomtegenwoordigheid vervuld; het eindige wordt gedragen door den Oneindige, en alle worden wortelt in het zijn. Met alle schepselen is de bijzondere openbaring, welke in de persoon van Christus tot ons komt, op deze zelfde onderstellingen gebouwd”. (pag. 22 en 23.).

Dat hierdie bewering van Bavinck korrek is; dat nl. die besondere openbaring van Gods Woord, wat in die vleeswording van Kristus sy hoogste uitdrukking gevind het, die middelpunt vorm van die algemene openbaring in die skepping, en dat dit een en dieselfde Waarheid is, wat beide Gods Woord en die skepping ons openbaar, — dit aan te toon, sou die taak van die Kristelike wysbegeerte moet wees. Maar, in sy apologetiese optrede sal die Kristelike wysbegeerte dan (dit wil, ons hier openlik erken) rekening moet hou met die onmoontlikheid om die ongelowige teenstander te oortuig van die waarheid van die besondere dogmas wat in die Heilige Skrif vervat is en wat gevolglik op geloof berus. Nie dat die standpunt van die Kristelike wysbegeerte deur hierdie onmoontlikheid sou verswak word nie. Hoegenaamd nie. Immers, dit is heeltemaal afdoende, as die Kristelike wysbegeerte daarin slaag om, uitgaande van 'n ervaringsstandpunt, die geldigheid waarvan deur die ongelowige wysbegeerte self erken word, logies-wetenskapelik 'n wereldbeskouing op te bou wat met die beginsele van Gods Woord in vokome ooreenstemming is. Die waarheidsbeginsels, wat die ervaring en die wetenskap bied, logies deur te denk en daaruit sistematies 'n Gods-begrip en 'n wêreldbeeld te konstrueer en hierdie Gods-begrip en wêreldbeeld in verband te bring met die Gods-begrip en wêreldbeeld, wat uit die beginsels van die besondere openbaring ontwikkel word, en hierdie beskouinge dan teenoor die ongelowige wysbegeerte te handhaaf en te verdedig,—dit is al wat redelikerwys van die Kristelike wysbegeerte kan verwag word. Maar dit is ook voldoende.

In die verbygaan kan hier net daarop gewys word, dat aangesien die besondere openbaring 'n groot mate van gegewens bied, wat onmoontlik uit die menslike ervaring deur wetenskap en logiese redenering kan verkry word, die Heilige Skrif kan dien om onse kennis van God en die skepping grotendeels uit te brei en dit as 'n geheel af te rond. Hoewel die wetenskaplike materiaal, wat die Skrif bied, vir die Pseudo-wysbegeerte nie die minste of slegs geringe waarde besit, vir die Kristelike wysbegeerte het dit die hoogste waarde. Die kennis, wat die laaste daaruit aflei omtrent God, omtrent die oorsprong, wese en einddoel van die ganse skepping, is die hoogste en rykste; die waarde daarvan oortref die van goud en robyne.

Hoe die Kristelike wysbegeerte te werk moet gaan, watter weë en metodes dit presies moet volg, in die daarstelling van 'n wêreld- en lewensbeskouing en in die apologetiese arbeid wat dit moet verrig ter verdediging daarvan,—dit alles in besonderhede uit te werk lê buite die bestek van hierdie verhandeling. Ons volstaan hier met enkele aanwysinge.

Op *Metafisiese* terrein sal die Kristelike wysbegeerte moet aantoon dat, op grond van die gegewens van die ervaring en die resultate van die wetenskap, geen ander Godsbegrip gepostuleer kan word as *die Teistiese* nie, die nl. wat God handhaaf as 'n persoonlike God, 'n God wat tegelykertyd transendent verhewe is bo die skepping en immanent alomteenwoordig is in die skepping. En hierdie Godsbekouing sal die Kristelike wysbegeerte dan moet verdedig, aan die een kant, teenoor die Deïsme, wat die immanensie van God ophef, en aan die ander kant teenoor die Panteïsme, wat 'tsy in materialistiese of in psiego-monistiese vorm die transendensie van God vernietig.

In hierdie arbeid sal die Kristelike wysbegeerte moet gebruik maak van die Sielkunde; dit sal in die Sielkunde miskien sy uitgangspunt moet soek. Die Teistiese wêreldbeskouing vind sy grondslag in die persoonlikheidsbeginsel. "Our starting point in Theism is, and must be, self", sê Davidson in sy a.w.; en later weer: "If God is, He must also be a personal God; and the union that the creature claims with the Creator is not one of undifferentiated absorption, but one of rational and ethical fellowship, and personality, as being the highest fact in our experience, cannot be disowned." Hoewel die persoonlikheidsbeginsel, metafisies ondersoek moet word, so 'n ondersoek sal onvolledig wees as dit nie aangevul word met 'n sielkundige ondersoek nie; 'n sielkundige ondersoek, wat aantoon dat die selfstandigheid van die persoonlikheid moet gehandhaaf word en wat dus daar nie vrede mee kan vind om net 'n onafgebroke stroom van bewussynsverskynsels vas te stel nie.

Is eenmaal die aard en wese van die persoonlikheid bepaal, vir sover dit tenminste moontlik is, dan sal die volgende stap moet wees om te konstateer in hoeverre die menslike persoon in 'n kennende betrekking kan tree tot die hom omringende wêreld, asook tot God self. Die Kennisleer sal hiertoe diens moet doen. Die Kennisleer tog stel vas in watter mate dit vir die mens, as kennende subjek, moontlik is om met die kenvermoëns, waarmee hy toegerus is, die skepping te ken, en deur die skepping die onsielike dinge Gods, Sy krag en Goddelikheid.

So'n ondersoek, wat die aard en wese van die persoonlikheid daarstel, sal tegelykertyd laat uitkom dat daar sekere ideale aan die menslike natuur eie is, ideale van waarheid, goedheid en skoonheid. Die navorsing van hierdie ideale, hulle aard en die doeleindes, waarop hulle gerig word, sal respektiewelik die taak wees van die Logika, die Etieka en die Estetika.

Ons vind dus, dat op al die verskillende gebiede van die besondere wysgerige wetenskappe, op die van Metafisika, Sielkunde, Kennisleer, Logika, Etieka en Estetika, sal die Kristelike wysbegeerte die waarheidsbeginsele moet naspeur, hierdie beginsele sistematies tot 'n afgeronde wereldbeskouing moet verwerk, en die aldus opgeboude wereldbeskouing moet verdedig teenoor alle aanslae van die ongeloof. Dit is die moeilike maar heerlike taak van die Kristelike wysbegeerte. In hierdie arbeid moet die Kristelike wysbegeerte nie geisoleerd optree nie; nee, dit moet altyd in verband werk met die Kristelike wetenskap in die algemeen. En as die harmoniese samewerking daar is, dan sal ons nie tevergeefs uitsien na suksesvolle resultate nie.

Ons stel onse eer daarin, dat onse inrigtinge alhier streef na die bevordering van die Kristelike wetenskap. Aan die begin van die afgelope vakansie het die Rektor van die Teol. Skool ons nog met nadruk gewys op onse roeping. Mag ons almal ons konsensieus rekenskap gee van daardie roeping. Dan sal God Sy seen nie onttrek aan onse arbeid nie, maar dit rykelik daarop laat rus.
